

Romániai német irodalom vagy német irodalom Romániában?

Neue Literatur. Zeitschrift der Querverbindung

Peter Motzan 1984-ben *Der Herbst stöbert in den Blättern* címmel antológiát szerkesztett a romániai német lírából. A Németországban megjelent kötet előszavában a romániai német irodalom permanens jellegéről és egyéni hagyományképéről ír, és arról az „érzékenységről”, amely a romániai német költők többnyelvűségéből ered. Felvillantja ennek az irodalomnak a messianisztikus vonásait, a közösségi tudat összeolvad benne a társadalmi tudattal. 1990-ben ugyanebben a témában Helmut Britz már a következő címmel tartott előadást Temesváron: „A romániai német irodalomnak vége. Éljen a német irodalom Romániában!”

1990 decemberében a *Neue Literatur* néhány itthon maradt szerkesztője kerekasztalt szervez a romániai német irodalom megmentésére. A találkozót támogatta az Írószövetség és a bukaresti Goethe Intézet. Hogyan élheti túl a *Neue Literatur* és a romániai német irodalom a válságot? Az értékes írók kivándorlása ismertté tette Németországban is a romániai német irodalmat, van megfelelő „piaca” is. Ami a Nyugat számára nyereség, az a Keletnek veszteség: a romániai német irodalomnak még sohasem volt ekkora konjunkturális helyzete, és sohasem volt még ilyen nagy egzisztenciális veszélyben. A kerekasztal résztvevői (Michael Astner Iasiból, Hella Bara Brassóból, Helmut Britz Bukarestből, Klaus Hensel Frankfurt am Mainból, Franz Hodjak Mannheimból, Wolfgang Koch Bukarestből, Johann Lippert Heidelbergből, Juliana Modoi Brassóból, Hans Peter Müller Bukarestből, Horst Samson Hanauból, Werner Söllner Frankfurt am Mainból, Wiliam Totok Berlinből, Grete Tartler Bukarestből, Balthazar Waitz Temesvárról, Joachim Wittstock Szebenből és Peter Motzan Augsburgból) azt az összetartó identitástudatot tekintették kiindulópontnak, amely a hetvenes és a nyolcvanas években jellemezte a romániai német irodalmat. Megnyilatkozásaikban fontos tényezőnek számított az azonos eredettudat, a közös és feledhetetlennek tűnő tapasztalati világ. Néhány vélemény: „Itt írok, de ha nem találok német kiadót, azt jelenti, hogy nem vagyok elég tehetséges és elfelednek” (Michael Astner), „Aki német kiadót talál, az német költő lesz, aki nem, átképezheti magát” (Franz Hodjak), „A romániai német irodalom a vasfüggöny terméke, eltávolításával törvényszerűen megszűnik” (Franz Hodjak), „A felbomlással a romániai német irodalom visszakapja a szabadságát, az esélyt, hogy oda szegődjék, ahova akar” (Joachim Wittstock).

A németországi vendégek sajnálták, hogy veszélyben van „az ötödik német irodalom”, és óvják a piachoz való hozzáidomulástól. Elvárnák továbbra is, hogy a romániai német irodalom a romániai valóságról fogalmazzon meg válaszokat és őrizze meg egyéni arculatát. Meg szeretnék védeni attól a növekvő nyelvi, kulturális, civilizációs és közösségi elidegenedéstől, amellyel a romániai németeknek szembe kell nézniük. Holott egyesek szerint a kivándoroltakéhoz hasonló identitásbeli kérdések foglalkoztatják az itthon élő romániai németeket is.

Ezek után gyakorlati jellegű javaslatok hangzottak el a *Neue Literatur* és egyben a romániai német irodalom megmentésére. A közeljövőben egészen kevés olvasóra számíthat mindkettő, de ugyanilyen kevés lesz a szerzők száma is, állítódjon be tehát a külföldi német irodalomra (Peter Motzan), vagy összpontosítson a délkelet-európai kultúrtérsegekre (Joachim Wittstock), reflektáljon a hazai és a kivándorolt romániai német irodalomról (Horst Samson), vállaljon interkulturális közvetítő szerepet (Herbert Gruenwald és Rudolf Herbert). Elhangzottak tematikai javaslatok is: készüljenek lapszámok a cenzúráról, az ötvenes évekről, a kisebbségi és a cigánykérdésről stb. Ezen a találkozón létrehoztak egy ötezer márkás alapítványt, amellyel alkotásra szeretnék ösztönözni a még Romániában maradottakat. Az alapítvány a kivándorlása után öngyilkos lett Rolf Bossert költő nevét viseli.

Mióta nem létezik romániai német irodalom, egyre többet beszélnek róla. Az *Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien* 1993. január 8-i száma a *Neue Literatur* új folyamáról közöl beszélgetést Gerhardt Csejkával, aki kivándorlásáig a folyóirat főszerkesztője volt. Most újra kézbe szeretné venni a sorsát. Célja: összhangba hozni a hagyományt és az elengedhetetlen újítást. Át szeretné menteni a régi folyóirat legfontosabb jellemzőjét: közvetítő szerepét, hiszen a német kultúra peremvidékén fordításával mindig is közvetítő volt a német és a román, a német és a magyar kultúra között. Ma a hidegháborús korszak után újra markánsabban fogalmazódnak meg a kulturális sajátosságok: korábban a Keletről politikai tömbként beszéltek, a kis kultúráknak alig volt egymással kapcsolatuk, gyakran a szomszédos irodalmakról is csak a nyugati csatornákon keresztül szerezhettünk tudomást.

Ezeknek az irodalmaknak gazdag hagyományuk van, van esélye tehát a *Neue Literatur*nak. Ezért is nevezték el az alcímbe a szerkesztők a „kapcsolatteremtés folyóiratának”. Szándéka, hogy a kelet-európai helyzet aktuális problémáit helyezze előtérbe és tárgyalja meg irodalmi, esszeisztikus, elemző módon, nyugati szemszögből is, hiszen sok kelet-európai emigráns él Nyugaton. A folyóirat fontos fóruma lehet a keleti és a nyugati szerzők dialógusának. Az első szám próbafüzetként jelent meg 1992 őszén. Mottója: „Szabad-e látni?” Miután kívül és belül falak hullottak le, szabadon látunk-e, vagy még mindig manipuláltak? A továbbiakban évente hatszor jelenne meg, az idei első szám témája Jugoszlávia és a balkáni válság irodalmi vizsgálata. A második szám „Arrogáns Kelet” címmel a hagyományos kelet-nyugat vitát folytatja.

Mennyiben romániai német folyóirat a *Neue Literatur*? Gerhardt Csejka válasza: Kapcsolódik Adolf Menschendorfer hagyományaihoz, és ugyanakkor kísérlet is a modernségre. Egyáltalán akkor teszünk jót a romániai német irodalomnak, ha a rezervátumból kivisszük a nagyvilágba. Pillanatnyilag nem beszélhetünk működő romániai német irodalomról (ha néha fel is bukkan egy-egy név, például a Joachim Wittstocké), talán két-három év múlva, ha a folyóirat fejlődni fog. Olvassák majd a diákok és az egyetemisták, mindig is ilyen körből nőtt ki az irodalom. Ha európai szintű szövegeket mutatunk fel, ha idehozzuk Európát, támogatjuk a romániai német irodalmat is.

Születik-e új irodalom a romokon? Egyelőre annyi biztos, hogy a *Neue Literatur* című folyóiratot elő lehet fizetni a következő címen: Str. Berthelot 41 - 70749 Bucuresti 1.

Végh Balázs